

Nyugat-Magyarországi Egyetem
Erdőmérnöki Kar
Környezet- és Földtudományi Intézet

VÁLTOZÓ TÁJKARAKTER A BAKONYALJÁN

(TDK dolgozat)

Készítette: **Kinsztler Anita**, V. éves okleveles környezetmérnök hallgató

Konzulens: **Dr. Konkoly Gyuró Éva** egyetemi docens

Sopron

2007.

Tartalomjegyzék

Bevezetés, előzmények, célok.....	4
1. Területi egységek és a táj fogalma	5
2. A tájelemzés módszertana	6
3. A terület elhelyezkedése.....	7
4. Természeti tényezők.....	8
4.1 Éghajlat.....	8
4.2 Földtani viszonyok, domborzat, talajok	8
4.3 Vízirajzi adottságok.....	9
4.4 Növényvilág	9
5. Antropogén elemek és tényezők	10
5.1 A település és a közlekedési hálózat térszerkezeti jellemzői	10
5.2 Történelmi hatások.....	11
6. Terepfelmérési jegyzőkönyv	12
6.1 Tájbesorolás	12
6.2 Topográfia	12
6.3 Domináns felszínborítás és tájalkotó elemek	13
6.3.1 Település, épületek.....	13
6.3.2 Örökség.....	13
6.3.3 Vonalas infrastruktúra	13
6.3.4 Vízirajz.....	13
6.3.5 Gazdálkodás, földhasználat	13
6.3.6 Felszínborítás, erdő/ fás növényzet.....	14
6.4 Tipikus jellegzetességek, megkülönböztető jellemzők és fontosságuk indoklása ...	14
6.5 Ritkaság	14
6.6 Állapot.....	14
6.7 Látványértékelés.....	14
6.8 Szubjektív megfigyelés, érzések, amelyeket a táj kelt.....	15
7. Tájkarakter területek lehatárolása.....	15
8. 1. tájkarakter terület: Fenyőfő és Bakonyszentlászló körüli erdős dombvidék	17
8.1 Kulcsjellemzők	17
8.2 Tájkarakter	17
8.3 Épületek és települések.....	18
8.4 Felszínborítás	18
9. 2. tájkarakter terület: Bakonygyirót, Románd és Nyugat-Veszprémvarsány körüli változatos tájhasználatú, kistáblás mezőgazdasági művelésű, alacsony dombvidék	19
9.1 Kulcsjellemzők	19
9.2 Tájkarakter	19

9.3 Épületek és települések.....	20
9.4 Felszínborítás	20
10. 3. tájkarakter terület: Sikátor és Veszprémvarsány körüli nagytáblás mezőgazdasági művelésű alacsony dombvidék.....	21
10.1 Kulcsjellemzők	21
10.2 Tájkarakter	21
10.3 Épületek és települések.....	21
10.4 Felszínborítás	22
11. Változó vidék	23
12. Értékek és problémák	23
12.1 Pozitívumok.....	23
12.2 Negatívumok	24
13. Összefoglalás	24
14. Köszönetnyilvánítás	26
Mellékletek	27
Irodalomjegyzék	33

Bevezetés, előzmények, célok

Az utóbbi években fokozott igény jelentkezik a fenntartható fejlődés elérésére, a környezet, a társadalmi szükségletek és a gazdasági tevékenység közötti kiegyensúlyozott, harmonikus kapcsolat megteremtésére. A vezetők és a tervezők lassan felismerik, hogy „a tájnak igen lényeges szerepe van kulturális, ökológiai, környezeti és társadalmi téren, valamint gazdasági tevékenységek forrásaként is, és amelyek védelme, kezelése és tervezése a munkahelyteremtés eszköze is.”¹ A fenntarthatósági célok megvalósulásában jelentős hozzájárulást jelenthet a táj karakterének ismerete, elemzése, hiszen a táj a közös örökség hordozója, és nagyban hozzájárul az emberiség jólétéhez.

Ennek megfelelően dolgozatom témája egy bakonyalji terület tájkarakterének vizsgálata. A tájkarakter elemzés azon növekvő számú eszközök egyike, amely a fenntartható fejlődés tervezésében szerepet játszik. Célom, hogy megismerjem a táj erőforrásait, értékeit, problémáit, degradációit, nyomon kövessem a térben és időben változó tájkaraktert, leírom és értékeljem tapasztalataimat, melyek később egy fenntartható fejlődési koncepció megalkotásának alapjául szolgálhatnak.

A területen már korábban is folytattak környezeti központú tervezést, Bakonyszentlászló, Románd, Sikátor és Veszprémvarsány települések környezetvédelmi programját a Sokoró Ökológiai Park Alapítvány készítette el 2005-ben. A terület- és témaválasztást indokolja, hogy a tervek felülvizsgálata 2007-ben esedékes, valamint a helyi vezetőkkel beszélgetve megtudtam, hogy erőteljes igények jelentkeznek a közös összefogáson alapuló fenntartható tájhasználat kialakítására. Mivel a területet átfogó, adottságokat és ok-okozati viszonyokat táj szinten feltáró tervdokumentum még nem készült, szükségesnek tartottuk a településenkénti környezetvédelmi programokon túl egy fenntarthatóságot elindító tájvizsgálatot elvégezni. Mivel a területhez szervesen kapcsolódik a bakonyszentlászlói körjegyzőséghez tartozó Bakonygyirót és Fenyőfő, a tájelemzésbe ezt a két települést is bevontuk.

A környezettervezés a mesterséges rendszereknek a természettel történő harmonizálására - végső soron az emberi lét és tevékenységek természeti folyamatokkal való összehangolására törekszik. A környezettervezés nem önálló ágazat, hanem pl. a táj szintjén értelmezett átfogó fejlesztési és értékvédelmi tervezés egy eleme, amely összefonódik a többi tervvel, a gazdaság és a társadalom rendszereivel és folyamataival. Így végső soron a fenntartható fejlődés megvalósulásának előmozdítója. A fenntarthatósági stratégiák célja

¹ Konkolyné Gyuró Éva (2001): A táj öröksége. Az Európa Tanács Táj Egyezménye és Díja. p.26.

olyan fejlődés elindítása, amely a környezet, a gazdaság és a társadalom érdekeinek egyenrangú figyelembe vételét, harmonizálását teszi lehetővé.² Míg a környezettervezés egyike az önkormányzatok által kötelezően végrehajtandó feladatoknak (1995. évi LIII. törvény 46. §), a fenntarthatóság tervezése egy önként vállalt sokelemes koncepcióra alapul, amely táji szinten értelmezve egyensúlyt teremt a tájpotenciál és a tájhasználat között oly módon, hogy a táj sokrétű funkciói a jövő generációk számára is érvényesíthetők legyenek.

1. Területi egységek és a táj fogalma

A földfelszín természetes területegységeit a földrajzi tényezők alapján lehet lehatárolni. Azokat a felszíni egységeket, ahol az éghajlati, domborzati, geológiai, talajtani, vízellátottsági viszonyok és a felszínborítás hasonlóak, geotópoknak nevezzük. Ezek a tényezők határozzák meg az élőhelytípust és az élőlénytársulásokat, és ez alapján különítették el a természeti tájakat is. Ilyen természeti táj például a Dunántúli-középhegység, melyhez választott területem is tartozik.

Hazánk felszínét azonban nemcsak a természet, hanem az ember is jelentősen alakítja, a különböző tájak a kettő kölcsönhatásaként alakultak ki. A táj a földfelszín egyedi karakterű, (individuális sajátosságokkal bíró), sokrétű funkciókkal rendelkező területegysége, a természeti tájalkotó elemek révén meghatározott életfeltétel, az emberi tevékenység által átalakított élettér és élménytér, amelyben a természet és a társadalom kölcsönhatásának lenyomata jelenik meg.³ A táj olyan organikus területegység, amely természeti alapon határolódik el a környezeten belül. Természetes és művi elemek jellemző megjelenése adják különlegességét, jellegzetességét, képi vonzatát. „A táj a természetvédelmi törvényben: a földfelszín térben lehatárolható, jellegzetes felépítésű és sajátosságú része, a rá jellemző természeti értékekkel és természeti rendszerekkel, valamint az emberi kultúra jellegzetességeivel együtt, ahol kölcsönhatásban található a természeti erők és a mesterséges (ember által létrehozott) környezeti elemek.”⁴ „A táj az Európai Tájjegyzményben: az ember által érzékelt terület, amelynek jellege természeti tényezők, illetve emberi tevékenységek hatása és kölcsönhatása eredményeként alakult ki.”⁵ „A táj a tájvédelmi szabványban: a

² Konkoly Gyuró Éva (2003): Környezettervezés. p.15.

³ Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és tájvédelmi glosszárium fogalom meghatározások

⁴ 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről. In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárium

⁵ Európa Tanács (2000): Európai Tájjegyzmény. In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárium

természet és a társadalom kölcsönhatásaiban fejlődő komplex területi egység, amely tükrözi a természeti adottságokat, és a társadalmi viszonyokat, ugyanakkor magas szintű vizuális-esztétikai értékek hordozója.”⁶ Mindezek miatt nem természeti tájhatárokat, hanem tájhatárokat kell megvonnunk.

A területi tervezésben általában mesterséges, társadalom alkotta területegységek hierarchikus rendszerével találkozhatunk, amelyek lehatárolása a birtok- és igazgatási határoktól, a társadalmi viszonyoktól, a gazdasági és infrastrukturális tényezőktől függ. A környezeti tervezés során azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül a tájakat, mint jellemző „természeti és társadalmi” karakterű térségeket. Így nem tehetünk mást, mint a mesterséges területegységeken belül megkeressük a karakterhatárokat, így nem osztjuk a tájat részekre, hanem valamely területhez próbáljuk illeszteni a tájat, a táj egy-egy részletét.⁷

2. A tájelemzés módszertana

Angliában és Skóciában az elmúlt években készült el az országos és kistérségi szintű tájkarakter-elemzés. Az alacsonyabb területi hierarchiaszinteken történő további elemzések elkészítésének megkönnyítése és összehasonlíthatóvá tétele érdekében 2002-ben az angliai Countryside Agency (Vidéki Térségek Ügynöksége) és a skót Scottish Natural Heritage (Skót Természeti Örökség Hivatala) közreadta Landscape Character Assessment (Tájkarakter elemzés) című útmutatóját. A dokumentum fő célja, hogy keretet adjon a különböző léptékben történő részletesebb vizsgálatokhoz. Ez a módszer 15-20 év alatt formálódott ki, gyakorlati tapasztalatokkal bővült, és széles körben alkalmazták a szigetországban. Választott bakonyalji területem tájkarakter elemzését ezen - Európa bármely pontján jól alkalmazható - módszer alapján készítettem el. Az útmutató Konkolyné Dr. Gyuró Éva fordítása és Tirászi Ágnes közreműködése révén létrejött magyar nyelvű változatát használtam fel. Magyarországon is vannak a tájelemzésnek bizonyos előzményei; a Nemzeti Atlaszban szerepel a tájtípusokat megjelenítő térkép, a Magyarország Kistájainak Katasztere részletes leírást ad a természetföldrajzi tényezők alapján lehatárolt kistájokról, viszont ezek az információk olykor már nem elég frissek vagy nem elég részletesek a területi vagy környezeti tervezéshez, illetve hiányoznak belőlük a kulturális és az esztétikai vonatkozások.

A tájkarakter elemzés két részből áll; a tájkarakter meghatározásából, amely kiterjed a hasonló karakterű területek azonosítására, elnevezésére, térképezésére és értékmentes

⁶ MSZ-13-195-1989. In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium

⁷ Konkolyné Gyuró Éva (2003): Környezettervezés. p.21.

leírására, valamint a tájkarakter értékeléséből, amelyben ítéletet alkotunk a döntéshozás számára. A módszer alkalmazásának alapelvei a következők: „a hangsúly a tájkarakterre helyeződjön; elválasztandó a karakter-meghatározás és a döntés-előkészítő értékelés; az objektivitásnak és a szubjektitásnak is helye van a folyamatban; a módszer alkalmazása különböző léptékben lehetséges.”⁸ A tájkarakter (tájjelleg) a tájat alkotó természeti és antropogén elemek elkülöníthető, felismerhető rendszere, amelyek bizonyos tájtípusban konzisztensen előfordulnak, és a tájat egyedivé teszik.

A tájkarakter elemzés első lépéseként a célok ismeretében meg kell határozni a léptéket, a részletezettség szintjét. Majd az irodai előkészítő tanulmányok következnek, amely során irodalmi és térképes adatok segítségével meg kell vizsgálni a természeti (éghajlat, geológia, domborzat, talajok, vízhálózat, vegetáció) és a kulturális/ szociális (települések, tájhasználat, időtávlat) tényezőket. Az ez alapján kialakult vázlatos területlehatárolást terepi felmérésekkel kell finomítani, melyet a meghatározott tájkarakter-területek megnevezése, térképi ábrázolása, jellemzése követ. Ettől elválasztva, külön munkarészben kerül sor az értékelésre. Az elemzés céljától függően meg kell határozni a szempontrendszert, majd el kell végezni az értékelést.

3. A terület elhelyezkedése

Bakonyszentlászló, Bakonygyirót, Fenyőfő, Románd, Sikátor és Veszprémvarsány 2002. október 20-tól Győr-Moson-Sopron megyében található, előtte Veszprém megyéhez tartoztak. A hat település a 2004-ben létrejött Pannonhalmi kistérséghez tartozik, Pannonhalmától 15 km-re fekszenek. A 30 km-re lévő Győrrel és a 45 km-re lévő Veszprémmel a 82. számú főút köti össze őket. Jelentősebb városok még a közelben Pápa, Zirc és Kisbér. Természetföldrajzi beosztás szerint a települések a Dunántúli-középhegység nagytájon, a Bakonyvidék középtájon, a Bakonyalja kistájcsoportban találhatók. Ezen belül Bakonyszentlászló és Fenyőfő a Pápai-Bakonyaljához, Románd a Pannonhalmi-dombsághoz, Bakonygyirót, Sikátor és Veszprémvarsány a Sári-Bakonyalja nevű kistájhoz tartozik.

⁸ Swanwick (2002): Landscape Character Assessment. Countryside Agency - Scottish Natural Heritage. Ford.: Konkolyiné Gyuró Éva - Tirászi Ágnes: A tájkarakter elemzés módszertana. p.16.

4. Természeti tényezők

4.1 Éghajlat

A makroklimatikus viszonyok szerint a mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz és mérsékeltén nedves területek határvonalán fekszenek a települések. Bakonyszentlászló inkább nedves, Románd inkább száraz. Évente 1950 és 1970 óra közötti napfény a valószínű. Az évi középhőmérséklet kb. 9,5 °C, a csapadék évi összege 630-680 mm körül alakul. Az uralkodó szélirány az észak-nyugati.

4.2 Földtani viszonyok, domborzat, talajok

A Bakonyt északon laza üledéksorozatokból épült, enyhén hullámos hegyláb felszín övezi, mely a Bakonyalja nevet kapta. A tájegység tulajdonképpen a Bakony hegység és a Kisalföld közötti átmeneti sáv. A negyedidőszakban a Bakony központi területeiről lefutó patakok nagymennyiségű hordalékot teregettek szét az előtereken. A változatos összetételű és szemcsenagyságú üledékek többnyire pannóniai homok és agyag, homokos lösz, folyóvízi kavics és homok. "A Sári-Bakonyalja az Északi-Bakony északkeleti, márgás, agyagos, homokos, kavicsos, dombsági előtere. A Pannonhami-dombság lösszel fedett, márgás, agyagos, homokos összlete szerkezetileg elkülönül a Bakonyaljától és hármast vonulat formájában mélyen benyúlik a Kisalföld területére."⁹ A laza üledéksorozatokból álló domborzat jó minőségű építési anyagokban és ipari ércekben gazdag. Bakonyszentlászlón téglagyag és bauxit, Fenyőfőn betonkavics, Romádon és Sikátoron homok, Veszprémvarsányon zúzottkő található.

A Bakonytól észak felé haladva az eróziós-deráziós völgyekkel völgyközi hátakra tagolt hegyláb felszín egyre lankásabbá válik. Románd már a Sokorói dombság déli lankáival érintkezik. A települések tengerszint feletti átlagos magassága 135 és 270 m közötti. A magasabb térszíneken az agyagbemosódásos barna erdőtalajok uralkodnak, az alacsonyabb területeken előfordulnak csernozjom barna erdőtalajok. A fenyőfői ősfenyves talaja mészkövön képződött rendzina.

A nagy lejtésszögű területeken fokozott veszélyeztető tényező a talajerózió, mely különösen az utóbbi években előforduló hirtelen kialakuló nagy esőzések során okoz jelentős károkat. A művelés alól felhagyott vagy a nem megfelelően művelt domboldalokról olykor sárlavina zúdul le. Veszélyeztető tényező még a mezőgazdaságilag hasznosított területeken a

⁹ Berki Imre (2005): Tájföldrajz. p.22.

túlzott műtrágyázás, valamint a kommunális szennyvíziszapok, fokozott mértékben a még nem csatornázott településeken.

4.3 Vízirajzi adottságok

A térség a Bakonyból a Dunához folyó patakok vízgyűjtő területe. Bakonyszentlászlónak jelentős a vízfeleslege. A Hódos-ér és a Cuha-völgy vizei a Cuha-patakba ömlenek. Veszprémvarsány és Románd vízfolyása a Bornát-ér, Románd csapadékát vezeti el a Sokorói Bakony-ér és a Rétkerti-patak. Tavasszal és nyár elején magasabbak a vízállások, ősszel kiszáradás is lehetséges. A magasabb karsztos területeken több forrás is található, pl. a Csörgő-kút és a Kőpince-forrás. Természetes állóvíz nincs a környéken, viszont több mesterséges halastó is található, a legnagyobb Romádon. Nem jelentős a tavak turizmusa, elsősorban a helyiek használják horgászásra.

A talajvíz és a rétegvíz mennyisége, valamint az artézi kutak száma kevés. Veszprémvarsányon található néhány, átlagosan 7 m mély talajvízkút, mely az állatok itatására alkalmas minőségű. Összefüggő talajvíz csak a völgyekben található, összetétele szerint kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos, nagy keménységű. A vízminőség a szennyvizek miatt rosszabb, III. és IV. osztályú. Bakonyszentlászlón és Fenyőfőn megoldott a csatornázás, tehát a felszín alatti vizek szennyezési lehetőségei csökkentek. Veszélyeztető tényezők még a mezőgazdaságban használt kemikáliák, műtrágyák is.

4.4 Növényvilág

"A Bakonyalja dombhullámaint vegyes klímahatások érik, így növénytani szempontból ez a terület hazánk egyik legértékesebb tája; részben a hegységet idézi, részben a szárazabb, melegebb, nyitottabb síkvidékéhez hasonló."¹⁰ A települések növényföldrajzi értelemben a Pannóniai flóratartományban (*Pannonicum*), a Dunántúli-középhegység flóraidék (*Bakonyicum*) Bakonyi - Vértesi flórajrásának (*Vesprimense*) és az Alföldi flóraidék (*Eupannonicum*) Kisalföldi flórajrásának (*Arrabonicum*) határvidékén találhatók.

A potenciális erdőtársulások a cseres-tölgyesek, a gyertyános kocsánytalan tölgyesek, a cseres molyhos tölgyesek, valamint a homoki erdei fenyvesek. A nyílt társulások közül a homokpuszták és a pusztagyeppek fordulnak elő. Az őshonos lágyszárú növényzetet képviselő fajok a naprózsa, a bükkönyök, a peremizsfélék, a herefélék, a homoki habszegfű, a festő pipitér és a homoki fátyolvirág. Az üdebb erdei élőhelyeken típusjelző lágyszárúak a

¹⁰ Települési Környezetvédelmi Program – Bakonyszentlászló p. 30.

szagosmüge, a gombernyő, a közönséges varázslófűrt és a páfrányok. A fűfélék közül jellemzők a csenkeszek, a fényperjefélék, az ezüstperje és a sásfélék.

A Bakonyszentlászló és Fenyőfő között található ősfenyves természetvédelmi terület, melyet az tesz egyedivé az agyag vagy kavicstalajon élő őshonos fenyvesekkel szemben, hogy ez az erdei fenyves az alföldihez hasonló száraz futóhomokon él. Az ő elnevezés az erdő mintegy 12000–15000 évvel ezelőtti maradvány jellegére utal. A homoki tulajdonságai mellett növényzete miatt is érdekes erdő értékére Kitaibel Pál hívta fel a figyelmet 1799-ben.

Védett terület még a Hódoséri Ciklámenes TT és a fenyőfői Ősborókás.

5. Antropogén elemek és tényezők

5.1 A település és a közlekedési hálózat térszerkezeti jellemzői

A területre az apró falvak és az ezeket összekötő alacsonyabb rendű, többnyire egyenes utak hálózata jellemző. A falvak térszerkezeti tengelyét a régebbi főutcák adják. A központok klasszikus elrendezésétől eltér Veszprémvarsány szerkezete, hiszen itt az elkerülő út és a régi főút csatlakozásánál alakult ki egy központi településrész. Jól megfigyelhető a vasút településszerkezet-formáló szerepe; Bakonyszentlászló, Bakonygyirót, Románd és Veszprémvarsány is rendelkezik vasútállomással a települések határában, mely felé elkezdtek terjeszkedni, hosszan elnyúló utcákat eredményezve ezzel. Bakonyszentlászló és Románd szerkezetét erősen meghatározza a domborzat is, a völgyekben elnyúló utcák a hegy- és dombvidéki települések jellemzője. Bakonyszentlászlón a falusias szerkezettől eltérő lakótelep jellegű beépítés is található a bauxitbánya megnyitása óta. Mindegyik településen jellemző, hogy az új építésű lakóterületek az eddig zöld domboldalakat, magasabb térszíneket veszik birtokba. Többnyire a belterületeken kívül található a mezőgazdasági-, erdő- és iparterületek.

A közlekedés szempontjából Veszprémvarsány a legfrekvenciáltabb, hiszen keresztülhalad rajta a Győrt Veszprémmel összekötő 82-es számú főút, mely jelentősen meghatározza a településszerkezetet. Erről ágazik le a Pápát Kisbérrel összekötő 8218-as számú út, mely külterületeken halad. Innen, vagy egy Bakonypéterdről jövő önkormányzati útról lehet megközelíteni Romándot. A kétirányú összeköttetés ellenére zsáktelepülés jellegű. Hasonló a helyzete Bakonyszentlászlónak, melynek egyetlen közúti kapcsolatát a Románd külterületén leágazó 83107-es mellékút jelenti. A mellékút folytatódik Fenyőfő és Vinye felé, ezért nem beszélhetünk klasszikus zsáktelepülésről. Bakonygyirót szintén emellett az út

mellett fekszik Románd és Bakonyszerntlászló között. Klasszikus zsáktelepülésről csak a már említett Fenyőfő, valamint Sikátor esetében beszélhetünk, az utóbbihoz csak Veszprémvarsányról lehet eljutni a 82114-es mellékúton. Veszprémvarsáynak a 82-es út miatt jelentős a személy- és tehergépkocsi-forgalma, a többi településen nem találkozhatunk átmenő forgalommal. Romádon és Bakonyszentlászlón halad át a Pannonhalma-Sokoró országos kerékpárútvonal, bár kiépített kerékpárút még nincs.

A vasúti közlekedés szempontjából Veszprémvarsány forgalmi csomópont, itt találkozik a Győr-Veszprém és a Pápa-Tatabánya vasútvonal. Bakonyszentlászló és Bakonygyirót az előbbi, Románd ez utóbbi mentén fekszik. A Pápa-Tatabánya vasútvonal személyszállítását megszüntették, csupán tehervagonokkal találkozhatunk itt.

5.2 Történelmi hatások

Az első írásos emlékek alapján a települések mindegyike régi – nyolcszáz, kilencszáz éves múltra tekinthet vissza. Romádon azonban középső bronzkori és csiszolt kőkorszaki leleteket is találtak, amelyek arról tanúskodnak, hogy a területen az ember már régóta megtelepedett. Beszédesek az egykori oklevelekben fellelhető ősi településnevek. Fenyőfő (Feneufey) neve a felszínborításra utal, „fenyővel benőtt magaslat alatti” települést jelent. Bakonyszentlászlót a monda szerint Szt. László király alapította, de kezdetben „Disznópásztorok falujának” nevezték, utalva a környező makkoltató tölgyesekre. Sikátor (Sykator) szűk utcát, szőlők közötti „vakutat” jelent. A középkorban a települések az ugodai, a pápai, a cseszneki várbirtok, a pannonhalmi apátság vagy a győri püspökség jobbágyfalvai voltak. A török hódítások idején a terület hosszú időre elnéptelenedett. A lakosság lassú visszatérése a XVII. századra tehető, amikor a falvak az Esterházyak birtokába kerültek, és német telepésekkel igyekeztek benépesíteni. Veszprémvarsány és Sikátor azonban mindvégig magyar maradt, az egykori családok és a szomszéd falvak jobbágjai telepedtek le. A lakosság földműveléssel, szőlőtermesztéssel, gyümölcsstermeléssel foglalkozott, keresetüket tűzifa-kereskedelemmel, faszén- és mészégetéssel egészítették ki. A kuruc időkben a barlangokban gazdag erdős terület a betyároknak adott otthont. Bakonyszentlászló kénes forrása is ez idő tájt lett híres gyógyfürdőhely, Vak Bottyán is itt gyógyíttatta magát. Az 1800-as években elindult az iparosodás, Bakonyszentlászlón fellendült a téglagyártás, kőbányászat, faipari tevékenység, Fenyőfőn a márványbányászat, Romádon fűrészüzem létesült. Bakonygyiróton bognár, pintér, takács, kovács, pék kisiparosok jelentek meg. A szocialista rendszerben Bakonyszentlászlón és Fenyőfőn az ipari tevékenységet növelték, ebben közrejátszott az időközben felfedezett bauxitbánya is. A többi településen mezőgazdasági

termelőszövetkezetek alakultak, az államosított földeken a művelés intenzívvé, gépesítetté vált. A rendszerváltás után a termelőszövetkezetek és a bányák, gyárak hanyatlásnak indultak, a táj több helyen őrzi nyomukat elhagyatott gazdasági épületek, gyárkémények, bányagödrök formájában. Az utóbbi években az idegenforgalom kapott nagyobb szerepet.

6. Terepfelmérési jegyzőkönyv

A tájkarakter elemzés elengedhetetlen része a módszeres terepi felmérés. Ehhez segítséget ad az a jegyzőkönyv, amelyet az angol útmutató tartalmaz, és amelyet felhasználtam a munkám során.

6.1 Tájbesorolás

A jegyzőkönyv elején szerepel a tájkarakter típus, a földrajzi táj és a terület geológiai jellemzőinek bemutatása. A vonatkozó információkat az előzetes adatgyűjtés és a terepi tapasztalatokból szerezhetjük meg. A tájkarakter terület meghatározása a jegyzőkönyv elkészítése után történik meg.

A tájkarakter típusok általános, jellegzetes tájtípusok, melyek a Föld számos helyén előfordulhatnak, de mindig ugyanazokat a főbb jellegzetességeket hordozzák. Egy adott tájkarakter típusba tartozó tájak domborzati, földtani, talajtani viszonyai, felszínborítása, tájhasználata, település- és táblamintázata hasonló, függetlenül attól, hogy az hol található.¹¹ (Pl.: mészkő fennsíkok).

A tájkarakter terület névvel jelölt egyedi térség, valamely tájtípus önálló földrajzi egysége, pl.: Bükk fennsík. Minden tájkarakter területnek sajátos, egyedi megjelenése, sajátos karaktere, identitása van akkor is, ha ugyanazok az általános természetföldrajzi jellemzők. Ez a megkülönböztetés megjelenik a megnevezésben is, ugyanis a tájkarakter területek egyedi helynevet viselnek.¹²

6.2 Topográfia

A domborzati formák, a lejtviszonyok, valamint a szintmagasság-különbségek jellemzése a következő kategóriákkal:

- sík, hullámos, dombos, meredek, függőlegesen tagolt (szakadékos) hegység

¹¹ Swanwick (2002) In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium

¹² Swanwick (2002) In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium

- síkság, alföld, hullámos alacsony terület, fennsík, meredek lejtő/ sziklák, hegység
- száraz meder, mély szurdok, széles völgy, szűk völgy, stb.

6.3 Domináns felszínborítás és tájalkotó elemek

Ebben a pontban a látószögben megjelenő karakteradó elemek jellemzésére kerül sor, kitérve azok meghatározó, vagy alárendeltebb szerepére, a látványtérben való %-os jelenlétére, elhelyezkedésére.

6.3.1 Település, épületek

A beépítés lehet falusias, kisvárosias, nagyvárosias, valamint tömbszerű, kompakt vagy szórványos, különálló házakkal. Funkciójuk lehet lakó, ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, turisztikai, vagy egyéb közcélú. Bemutatásra kerülnek a jellemző színek, a formavilág, az anyagok, a stílus, ezek harmóniája vagy diszharmóniája, a kirívó elemek. Fontos a településszél kapcsolata a környező területekkel.

6.3.2 Örökség

Felsorolásra kerülnek az emberi kultúra és tájhasználat egykori nyomai, illetve azok az ember alkotta értékek, amelyek a jövőben örökségnek tekinthetők.

6.3.3 Vonalas infrastruktúra

Magában foglalja az utak, vasutak, csatornák, árkok, légvezetékek, kerítések elhelyezkedését, mintázatát, illetve a tájképben elfoglalt domináns vagy alárendelt szerepét.

6.3.4 Vízrajz

Tartalmazza a természetes és mesterséges álló és folyóvizek helyzetét, illetve az erre utaló növényzet jelenlétét, valamint azt, hogy mennyire vízhatású a táj.

6.3.5 Gazdálkodás, földhasználat

Százalékosan bemutatja a művelési ágakat, amelyek a következők lehetnek:

- mezőgazdálkodás
 - szántógazdálkodás
 - kert, gyümölcsös
 - szőlőművelés
 - gyepgazdálkodás
- erdőgazdálkodás
- nádgazdálkodás, halgazdálkodás
- kivett területek (település, utak, vízfelszínek)

6.3.6 Felszínborítás, erdő/fás növényzet

Ebben a pontban kerül sor a felszínborítás mintázatának részletesebb jellemzésére, a sávós, pontszerű elemek megjelenítésére. Szintén százalékosan fel vannak tüntetve az egyes elemek. A felszínborítási kategóriák a következők lehetnek:

- mesterséges felszínek (település, utak)
- mezőgazdasági területek
- erdők és természetközeli területek (Ezen belül jellemzem az erdőket, melyek lehetnek lombosak, tűlevelűek vagy vegyesek, nyíltak vagy zártak, ültetvényerdők vagy természet szerűek. A gyepeket a következő tulajdonságpárokkal írom le: fás - fátlan, száraz - nedves, extenzív - intenzív.)
- vizek és vizes területek

6.4 Tipikus jellegzetességek, megkülönböztető jellemzők és fontosságuk indoklása

A domborzat és a tipikus felszínborítás összekapcsolása adja a tipikus jellegzetességeket. Bizonyos elemek kistáj vonatkozásában lehetnek tipikusak, nagytáji szinten viszont ritkák.

6.5 Ritkaság

Olyan védett elemi objektum, tájhasználati forma, építészeti vagy kulturális emlék, amely a tájban nem tipikus, kiszámú vagy egyedi előfordulású érték.

6.6 Állapot

Értékelhető a művi elemek gondozottsága, rendezettsége és az emberi befolyás alatt álló területek természetközelsége, kitérve az invazív fajok jelenlétére, a művelés intenzivitási fokára, a felhagyott területekre, valamint arra, mennyire van harmóniában a használat a tájjal, az eredeti adottságokkal.

6.7 Látványértékelés

Tájestétikai jellemzők alapján kerül bemutatásra a táj. A jellemzők egy adott pontból nézve égtájak szerint különbözők lehetnek.

- Lépték: a belátható tér mérete, távlatossága alapján írható le, mely lehet közvetlen, kis, közepes vagy nagy.

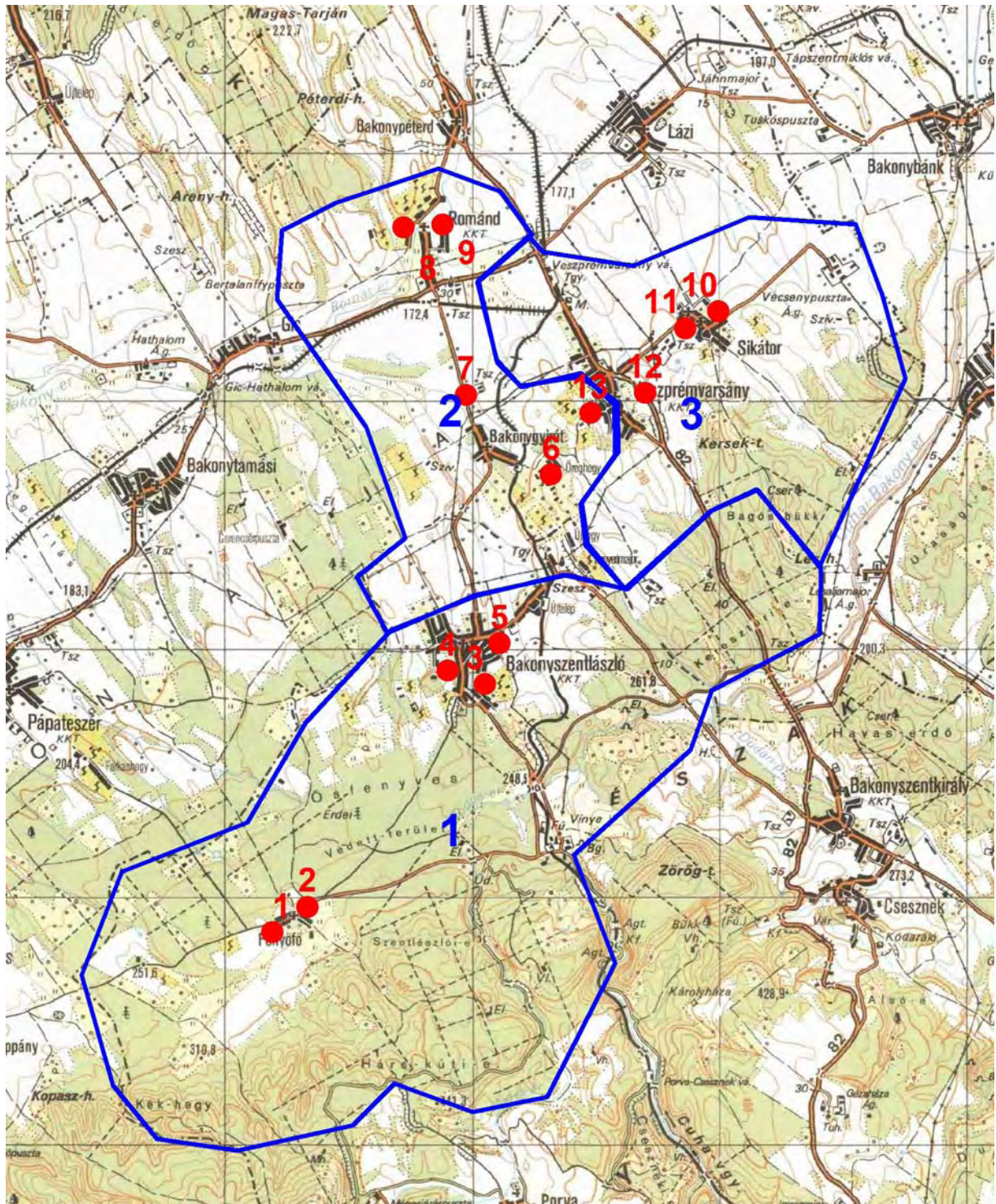
- Vizuális dinamika: lehet messze elnyúló, szétterjedő, szórványos, csatornaszerű, az alapján, hogy a kilátás hány százalékban, milyen irányban, milyen messze ütközik akadályba.
- Zártsgot a domborzati viszonyok és a fás vegetáció okozhat, a látványteret határoló elemek magassága és a térarányok alakítják. Ez alapján szétterülő, nyitott, zárt, körülhatárolt lehet a terület.
- Forma: három dimenzióban értelmezett, a felszínborítási típusok alaprajzi formáját és a domborzat térbeli jellemzőit mutatja be. A téregységeket határoló vonalak típusai: egyenes, szögletes, ívelt, kanyargós.
- Mintázat: két dimenzióban értelmezett, a felszínborítási típusok, parcellák mintázatát, mozaikosságát és ezek elkülönülésének élességét értjük alatta. Lehet domináns, határozott, tördelt, határozatlan.
- Egységesség: a tájelemek összhangjának, koherenciájának kifejezője, mely függ a kirívó, harmóniát csökkentő elemek arányától. A táj lehet egységes, megszakított, szabdalt, rendszertelen.
- Szín: a domináns színek leírása, mely függ a napszaktól, az évszaktól és az időjárási viszonyoktól. A táj lehet egyszínű, pasztell, színes/ több színű, erős színek jellemezhető.

6.8 Szubjektív megfigyelés, érzések, amelyeket a táj kelt

- Biztonság: bensőséges, kényelmes, biztonságos, nyugtalanító, fenyegető.
- Benyomás: egyhangú, kellemes, érdekes, kihívó, inspiráló.
- Nyugodtság: elérhetetlen, távoli, üres, békés, mozgalmas.
- Tetszés: nem tetsző/ kellemetlen, kellemes, vonzó, szép, gyönyörű.

7. Tájkarakter területek lehatárolása

Bakonyalji terepfelmérésem során 13 ponton készítettem jegyzőkönyvet. Ezek és az előzetes ismeretek alapján a térséget három tájkarakter területre osztottam fel. A kitöltött jegyzőkönyvekből egy-egy (az adott területre általában jellemző) példát mutatok be a mellékletekben. Az 1. ábrán látható a vizsgált terület, a felvételezési pontok piros színnel és a lehatárolt karakterterületek kék körvonallal és számozással.

1. ábra: A vizsgált terület, a terepfelmérési pontok és a lehatárolt tájkarakter területek

8. 1. tájkarakter terület: Fenyőfő és Bakonyszentlászló körüli erdős dombvidék

8.1 Kulcsjellemzők

- völgyekkel, meredek lejtőkkel, kisebb medencékkel tagolt változatos dombvidék
- összefüggő fenyves és lombos erdők a települések közelében, a fenyők az alacsonyabb, a lombhullatók a magasabb térszinteken
- ásványkincsek, karsztvíz
- falusias beépítésű, kertes, családi házas települések, helyenként városias elemekkel
- az ipari létesítmények közelében panelépületek
- extenzív gyepgazdálkodás
- kisparcellás mezőgazdasági művelés
- néhány ültetvényeszerű erdőfolt mellett túlnyomórészt természeteszerű erdők

8.2 Tájkarakter

A terület délen alacsony hegyvidékhez, északon lankás dombvidékhez kapcsolódik. A tájat keskeny, erdővel borított patakvölgyek, meredek oldalú dombok, medencék, barlangok, források teszik változatossá. Délen a települést legelőket veszik körül, majd sűrű, zárt fenyvesek, illetve természeteszerű lombos erdők határolják körül, biztonságos,

2. ábra: A meredek völgyben kanyargó Cuha-patak
kényelmes érzetet kelte ezzel. A terület közepén összefüggő, védett homoki erdei fenyves található. A települések között haladó utak sűrű erdőtömbök között haladnak. Észak felé a zárt erdőket és fás legelőket felváltja egy változatosabb, dombosabb táj, ahol szántók, gyümölcsösök, gyepes váltják egymást az elszórt településrészekkel mind a völgyekben, mind a domboldalakon. Néhány magasabb pontról észak felé mesze ellátni a síkvidékre. A terület nyersanyagokban gazdag, a fa mellett jelentős a mélyben található ásványvagyon (bauxit, márvány, agyag), valamint a mészkőhegység jelentős mennyiségű, kiváló minőségű karsztvizet tartalmaz.

8.3 Épületek és települések

A települések falusias beépítésűek, egy- és kétszintes, kertes családi házakkal. A völgyekben tömszerűen elszórt településrészek figyelhetők meg a domboldalakra

3. ábra: Modern, kertes lakóház a dombtetőn, zavaró légvzetékek

szórványosan felkapaszkodó lakóházakkal. A völgyaljakban régebbi építésű, a dombtetőkön modernebb házak találhatóak. A lakóépületeket egységes színek, a hegyvidéki jellegbe illeszkedő formák jellemzik. A házak téglalapúak, cseréptetősek, vakoltak. Fenyőfő környékén egyenesek az utak, Bakonyszentlászlóra a völgyekben kanyaró úthálózat jellemző. Fenyőfő együtcsás település, széles utcakeresztmetszettel. Bakonyszentlászlón

megjelennek az ipari tevékenységgel összefüggő városias elemek, gyárépületekkel, panelházakkal.

8.4 Felszínborítás

A terület nagy része erdő, szántóföldek csak északon találhatóak. Meghatározó hasznosítási mód még az extenzív gyepgazdálkodás. Az erdők többnyire természetszerűek, a domboldalak alján zárt fenyvesek, feljebb lombos erdők találhatóak. A településeken sok fa figyelhető meg, gyümölcsös és örökzöld egyaránt. A településszél a kerteken keresztül fokozatosan kapcsolódik a kisparcellás mezőgazdasági területekhez. A legelőket, kistáblás szántókat szintén több facsoport tagolja. Kevés ültetvényeszerű erdőfolt is található, elsősorban a települések közvetlen közelében.

4. ábra: Az extenzív legelők körül fenyves, magasabban lombos erdők

9. 2. tájkarakter terület: Bakonygyirót, Románd és Nyugat-Veszprémvarsány körüli változatos tájhasználatú, kistáblás mezőgazdasági művelésű, alacsony dombvidék

9.1 Kulcsjellemzők

- hullámos, dombos hegységelőtér
- a domboldalakban meghatározó a szőlő- és gyümölcsstermesztés
- közepes méretű táblákon folytatott mezőgazdasági művelés a lankásabb felszínen
- tömörszerű, falusias beépítésű települések kertes, családi házakkal, háztáji kiskertekkel
- elszórta leromlott állapotú gazdasági, üzemi épületek
- a szőlőműveléshez kapcsolódó pincék, présházak gyakoriak
- az alacsonyabb térszínen ültetvényszerű, a domboldalakban természetszerű erdők
- a táblák között erdősávok, facsoportok

9.2 Tájkarakter

A térségben meredek oldalú dombok és enyhén hullámos felszínek váltják egymást. A domborzatot a Bakonyból lefutó patakok alakították ilyenné, melyek nagy mennyiségű üledéket teregettek szét, hullámos, dombos hegységelőteret eredményezve ezzel, amely észak felé fokozatosan kisimul. A területen sok helyen folytatnak szőlő- és gyümölcsstermesztést, az enyhébb lankákon szántógazdálkodást.

5. ábra: Változatos tájhasználat Bakonygyiróton

Jellemző a változatos művelési módok megjelenése a tájban. A települést a domboldalakon szőlők, a hullámosabb vidékeken közepes méretű szántók veszik körül. Helyenként parlagterületek, kezeletlen parcellák, találhatóak, és megindult a gyomosodás. Romándtól délre található egy nádassal körülvett mesterséges horgásztó, valamint egy homokgödör, melyet már benőttek a növények.

9.3 Épületek és települések

A települések tömbszerűen helyezkednek el, esetleg egy-két szórvány épület fordul elő, falusias beépítésűek. Régi és új építésű, egy- és kétszintes családi házak egyaránt megtalálhatók. A falvak közepén lévő általában nemrég felújított templom kimagasodik. A lakóépületek téglalapításúak, cseréptetősek, néhány palatető is előfordul. A pasztellszínek, egységes formák jellemzik őket többnyire. A települések környezetében viszont néhány nem tájba illő, rossz állapotú gazdasági, üzemi épület is található. A szőlőműveléshez kapcsolódó épületek, présházak, pincék gyakoriak. Bakonygyiróton védett pincesor található egy domboldalon, mely felújított, löszfalba vájt pincével igazán szép látványt nyújt. A tájban sok víztorony látható. A településeket összekötő utak egyenesek, a szántók között, nyílt területen haladnak, a falvak utcái kissé kanyargósak.

6. ábra: A bakonygyiróti védett pincesor

9.4 Felszínborítás

Meghatározó a mezőgazdasági művelés, melyet közepes méretű táblákon folytatnak. Az intenzív szántók egyhangúságát erdőfoltok, facsoportok, erdősávok szakítják meg. Szántók és erdők egyaránt vannak az alacsonyabb és a magasabb térszinteken és a lejtőkön is. A síkabb vidéken található erdőtömbök ültetvényszerűek, a domboldalokon elsősorban természetszerűek, de mindenütt lombos állományok. A vízfolyásokat fasorok kísérik. A mesterséges felszínek a síkabb területeken helyezkednek el, a szőlők a domboldalokon.

7. ábra: Kilátás a romándi szőlős domboldalról

Veszprémvarsányban a nyugati településrész felkapaszkodott a domboldalakra és a dombtetőkre is. A településeken belül sok a lombos fa, néhol terjednek az örökzöld díszfák. A tájban meghatározó a gyümölcsstermesztés is, mind ültetvény formájában, mind a háztáji kiskertekben. A településszélek gyümölcsös, szőlős átmenettel kapcsolódnak a szántókhoz.

10. 3. tájkarakter terület: Sikátor és Veszprémvarsány körüli nagytáblás mezőgazdasági művelésű alacsony dombvidék

10.1 Kulcsjellemzők

- hullámos terület, kis lejtviszonyokkal
- a települések körül intenzív nagytáblás mezőgazdasági művelés, melyhez gazdasági épületek is kapcsolódnak
- a templomok nem emelkednek ki a falu síkjából
- pasztellszínű régi épületek a völgyben, színes új épületek a dombtetőn
- az utak mentén fasorok, a kertekben gyümölcsfák
- a táblák egyhangúságát kevés facsoport, ültetvényszerű erdőfolt szakítja meg

10.2 Tájkarakter

A terület hullámos, enyhe lejtviszonyokkal rendelkező alacsony dombvidék, mely észak felé haladva - a Sokorói- és Pannonhalmi-dombság között átjutva - síksághoz kapcsolódik. A települések körül intenzív mezőgazdasági táblák terülnek el. Ehhez leromlott állapotú, elhagyatott mezőgazdasági épületek is tartoznak. A nagytáblás szántók közvetlen a falu széli kertek mellett találhatóak. A településeken belül nagyobb kertek, temetők, parkok is létesültek.

Veszprémvarsány a főút mellett hosszan elnyúlik, déli irányban fokozatosan emelkedő térszínnel domboldalra kapaszkodik fel. Sikátor inkább völgyben helyezkedik el, néhány utcája dombtetőn húzódik, a két tömb közötti lejtőn nagyobb kertek találhatóak. Helyenként zavaró légvezetékek láthatók. A faluképet rombolják a romos épületek, gondozatlan útszélek, gyomosodó parlagok is.

8. ábra: Sikátor körüli lankás szántóföldek

10.3 Épületek és települések

A falvak tömbszerűek, falusias beépítésűek. Veszprémvarsányban szórvány épületek is találhatóak Sikátor felé, de nagyobb tömbje a főúttól nyugatra az út mentén hosszan elnyúlva található. A dombtetőkön, a falvak szélére épültek az új házak, a völgyekben a régi épületek

9. ábra: A szántóhoz kapcsolódó rossz állapotú gazdasági épületcsoport

alkotják a települések magját. Egy- és kétszintes családi házak jellemzőek, de megfigyelhető néhány enyhén kirívó többszintes "kockaépület" is Veszprémvarsány központjában. A Sikátor felé vezető út mellett a tájképet zavaró mezőgazdasági épületcsoport látható. A településeken két eltérő felekezetű templom is található, de egyik sem emelkedik a tájból. Az épületek téglapítésűek, vakoltak, cseréptetősek. A régiebbi épületek

pasztellszínűek, a modernebb házaknál élénkebb színeket is alkalmaztak.

10.4 Felszínborítás

A területen a legmeghatározóbb a mezőgazdasági művelés. A települések körül intenzív, nagytáblás szántók találhatók, melyeket facsoportok szabdalnak. A táblaméretek a szomszédos tájkarakter területekhez képest jóval nagyobbak, azonban még így sem érik el a síkvidékeken megszokott méreteket. A búza- és kukoricaföldek egyhangúságát a lankás felszín és az erdősávok, facsoportok oldják. A mesterséges felszíneket szintén facsoportok, gyümölcsösök teszik változatossá. A falvakban, a kertekben és az utak mentén sok gyümölcsfa él. A falu szélé nagyobb kerteken keresztül folyamatos kapcsolódású a nagy mezőgazdasági táblákkal. A főutat és a települések utcáit mindkét oldalról fasor kíséri. Ültetvényszerű, lombos erdőfoltok is jelen vannak kis százalékban. A csatornákat vízigényes fafajú fasorok szegélyezik.

10. ábra: Gyümölcsfasor Sikátor utcáján

11. Változó vidék

- Bakonyszentlászlóra jelentős hatást gyakorolt a bányászat, az ipari tevékenység.
- A domboldalakon új építésű családi házak jelennek meg olykor az erdők rovására.
- Az épületállományt, parkokat fokozatosan felújítják, emellett viszont megjelennek a funkciójukat veszített épületek, parkterületek.
- A védett területeken újra teret nyer az extenzív gazdálkodás, a természetes növényzet. Másfelől viszont terjednek az ültetvényeszerű erdők, nagytáblás szántók.
- A csatornák partját, a vízelvezető árkokat, útszegélyeket helyenként invazív gyomnövények borítják el.
- Jellemző az örökzöldek elszaporodása a településen belül a tájba illő gyümölcsfák rovására.

12. Értékek és problémák

12.1 Pozitívumok

A táj többnyire megőrizte vidéki jellegét, a falvakban kevés a városias elem. A mezőgazdasági művelés változatosabb, mint a Kisalföldön jellemző nagytáblás szántóművelés. A monokultúrák egyhangúságát erdőfoltok, erdősávok, facsoportok, gyümölcsösök oldják fel. A sok szántóföld mellett nagy kiterjedésben maradt meg erdőterületek, melyek jelentős része természetszerű. Több helyen fennmaradt az extenzív gyepgazdálkodás. A felhagyott bányák rekultivációja folyamatban van, néhány helyen már megvalósult.

A települések utcáin és a kertekben is igen sok az igényes zöldfelület, több helyen hagyományos gyümölcsfajtákat is ültetnek.

Az épületállományt és az utakat folyamatosan felújítják, a renoválások során figyelembe veszik a táj hagyományos építészeti stílusát, a táj- és műemlékvédelem igényeit is. A házak szín- és formavilága, anyaghasználata közel egységes. A hagyományos utcakép szépen megmaradt példái Fenyőfő főutcája (11. ábra) és a

11. ábra: Fenyőfői utcakép

bakonygyiróti pincesor (6. ábra). Mindkettő védelemre méltó településrész.

A táj látványa összességében szép, kellemes, biztonságos, békés benyomást kelt. Néhány kilátópontról szemlélődve megnyugtató élmény a vonzó táj.

12.2 Negatívumok

A terület északi részén sok helyen intenzív, nagytáblás mezőgazdasági művelést folytatnak, terjednek az "agrársivatagok". Az újonnan telepített erdőterületek többnyire ültetvényszerűek. A domboldalakban az egykori erdők helyén új házak épülnek, erősödik a vízerózió. Ezen kívül parlagterületek, illegális hulladéklerakók, gondozatlan csatornák, invazív növények csökkentik a táj értékét. A táj helyenként egyhangú vagy nyugtalanító.

A falusias jellegű vidéki tájban néhány modern, városias elem jelent meg, például jellegtelen tömbházak, panelépületek (12. ábra), gyárkémények, ipari üzemi épületek, illetve a Veszprémvarsányt átszelő nagy forgalmú főút. Több helyen található magára hagyott telkek, omladozó épületek, elhagyatott, leromlott állapotú gazdasági épületek. Az utcaképet és a műemlékek látványát légvezetékek sűrű hálózata rontja.

**12. ábra: Tájképet zavaró panelépület
Bakonyszentlászlón**

A településeken terjednek a tájidegen örökzöld dísznövények a hagyományos gyümölcsfajták rovására. A parkok, zöldfelületek egy része gondozatlan, gyomos, művi berendezései felújításra szorulnak. Az utak, járdák, buszmegállók sok helyen nagyon rossz állapotban vannak, rontják a faluképet.

13. Összefoglalás

2007 tavaszától foglalkozom hat település bevonásával a bakonyalji tájjal. Céлом az volt, hogy a táj karakterének vizsgálatával hathatós eszközt nyújtsak a későbbi tájszintű tervezések kezébe. Az előzetes adatgyűjtés és a tájbejárás segítségével a térségben három tájkarakter területet határoltam le. Megvizsgáltam ezek egyedi jellegzetességeit, számba vettem értékeiket és problémáikat. Ehhez egy Angliában bevált és Európa számos részén

alkalmazott tájelemző módszert használtam fel. Az elemzés alapján megállapítható, hogy a terület igen sok tájértéket rejt magában, viszont több helyen káros változások, degradációk, az értékek átalakulása, eltűnése figyelhető meg.

Ennek oka a környezetünkhöz, a tájhoz fűződő kapcsolatunk megváltozása, a természettől való függetlenedési vágy megjelenése. Pedig „az ember a természet része, az emberi társadalom nem a természettel szembenálló vagy különálló rendszer, hanem azzal kölcsönhatásban létezik. Az embert a természettől függetlenül nem lehet életben tartani, megőrizni. Az emberi társadalmat fejleszteni csak a természet megőrzésén keresztül lehetséges. A természet egyidejű használata és megőrzése az emberi létezés alapja.”¹³ Erre épül a fenntartható fejlődés gondolatköre is, melynek lényege a megőrizve hasznosítás, a megújuló-képesség határain belül maradó erőforrás-használat, a táj eltartóképességének és népességének megőrzése. Az utóbbi években kezdtük felismerni, hogy a táj a legteljesebb örökségünk, mely egyben létfeltételeink záloga és emberi méltóságunk, identitásunk alapja. Ez az örökség nemcsak a helyhez kötött természeti és műértéket jelenti, hanem magába foglalja a helyi tradicionális ismereteket, szokásokat, szakértelmet, a nem anyagi értékeket is, mely együttesen jellegzetes tájszerkezetet hozott létre.

A tájkarakter elemzésnek nem célja a tájat érintő változások megakadályozása, a tájkép konzerválása. Sokkal inkább egy döntéstámogató eszköz, amely segít megérteni, hogy milyen a táj ma, miért lett ilyen, és igyekszik jelezni a jövőbeli változásokat. Az a szerepe, hogy segítse a helyes fejlesztési döntéseket, amelyek révén az értékelt jellegzetességek, különlegességek nem tűnnek el a tájból, hanem továbbra is a karakter érvényesülését, erőteljesebbé válását segítik. Hathatós eszköze lehet a fejlesztési, a rendezési és a kezelési tervezésnek, és megalapozója lehet egy fenntartható fejlődés koncepció elkészítésének, mely a tájkarakter elemzés egyik konkrét gyakorlati alkalmazási lehetősége. Ez a koncepció sokak szerint túlzottan elméleti, illuzórikus. Pedig a tájhasználati konfliktusok feloldására, a tájat használók érdekellentéteinek megszüntetésére, a társadalom, gazdaság, környezet közötti feszültség csökkentésére hivatott, és elengedhetetlen eszköze a civilizáció fennmaradásának. Ennek érdekében - véleményem szerint - a jövő céljai közé tartozik, hogy a tájszemlélet megfelelő hangsúlyt kapjon a területi és települési döntések során, és a tájélmény fokozatos elmélyítésével megszülessen a természettel való alkotó együttműködés, a fenntartható tájhasználat.

¹³ Gyulai Iván (1999): A fenntartható fejlődés. In: Konkolyiné Gyuró Éva (2003): Környezettervezés. p.34.

14. Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani Dr. Konkoly Gyuró Éva konzulensemnek, aki ötleteivel, javaslataival, dicséreteivel és jobbitó szándékú kritikai észrevételeivel segítette munkámat. Szeretném megköszönni azt a szellemiséget, amit a tájról és a fenntartható fejlődésről publikált írásaiból megismerhettem, és a folyamatos ösztönzést, amelyet a munkám során kaptam.

Külön köszönet illeti Tirászi Ágnes tanszéki munkatársat, aki áldozatkészen állt a rendelkezésemre, ötleteivel átsegített a nehézségeken és folyamatosan buzdított. Köszönöm Zagyvai Gergely és Móricz Norbert doktoranduszok térképészeti segítségét.

Az elindulásban és a területválasztásban nyújtott segítségét köszönöm Mayer Rezsőnek, az Észak-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség munkatársának és a Sokoró Ökológiai Park Alapítvány munkatársainak.

Köszönöm az adatszolgáltatással és a tartalmas beszélgetésekkel segítő Müller Gábor romándi polgármester, Gyimesiné Bognár Enikő veszprémvarsányi körjegyző és Dr. Kancsal Károly bakonyszentlászlói körjegyző támogatását.

Hálával tartozom türelméért, értékes észrevételeiért vőlegényemnek, Fűr Tamásnak, és köszönöm családom megértését, fáradozásait.

Mellékletek

Nézőpont száma:	1.
Hely:	Fenyőfő déli részén a földút mellett
Felvétel iránya:	360°
Felvétel időpontja:	2007.10.22
Panorámaképet alkotó fotók száma:	9

Tájbesorolás

Tájtípus:	B. Eróziós dombságok, uralkodóan mező-, ill. erdőgazdasági - lokálisan ipari - jellegű tájtípusok. VII. Eróziós-deráziós völgyekkel tagolt önálló dombságok, többnyire mély talajvizű kultúrmezőség, szőlőkkel, kevert erdők jelentősebb maradványaival. 23a: Eróziós-deráziós dombságok lejtőlöszön barnafölddel mérsékeltlen meleg és mérsékeltlen száraz szubmediterrán éghajlati hatás érvényesülésével
Földrajzi táj:	Dunántúli-középhegység nagytáj, Bakonyvidék középtáj, Bakonyalja kistájcsoport, Pápai-Bakonyalja kistáj
Tájkarakter terület:	Fenyőfő és Bakonyszentlászló körüli erdős dombvidék
Geológia:	laza üledéksorozat, betonkavics, bauxit, savanyú, nem podzolos barna erdőtalajok, tagolt dombság
Topográfia:	A nézőponttól távolodva hullámos, majd dombos, déli irányban lankás hegyek emelkednek.

Domináns felszínborítás és tájalkotó elemek

Település, épületek:	A település falusias beépítésű, tömbszerű, nincsenek különálló épületek. Egyszintes, kertes családi házak találhatóak a főutca két oldalán. A település déli szélén egykori lovarda épülete található, mely jelenleg nincs használatban. A házak régebbi építésűek, természetes anyagokat és színeket használtak. A falukép egységes, jól illeszkedik a tájba. A látványtér kb. 5 %-át teszi ki, nem domináns.
Örökség:	A nézőpontról a fenyőfői temető látható.
Vonalas infrastruktúra:	A faluszélen véget ér az aszfaltozott út, mely földútban folytatódik a Bakony irányába. A településről két irányba légvezetékek indulnak, melyek nem zavaróak. A lovarda mellett zárt legelők találhatóak, melyeket fa kerítés vesz körül. A vonalas létesítményeknek alárendelt szerepe van a tájban.
Vízrajz:	nincs nyílt vízfelszín, nem vízhatású a táj
Gazdálkodás, földhasználat:	A települést délről kb. 50 %-ban legelők veszik körül, más mezőgazdasági művelési ág nem jellemző. A domb- és hegyoldalakon, a látványtér 45 %-ban erdőgazdálkodás folyik. A kivett terület 5 %-ot tesz ki.

Felszínborítás, erdő/ fás növényzet:	A felszínborítás mesterséges elemei a település és a földutak (5 %). Ekörül száraz, extenzív gyepek találhatóak, melyeket kisebb facsoportok, erdőfoltok szakítanak meg. A dombok alján természetyszerű és ültetvényjellegű zárt fenyőerdők, a domb- és hegyoldalokon természetyszerű, zárt lombos erdők találhatóak. A település szélén egy kisebb akác is megfigyelhető. Az erdők és természetközeli területek 95 %-ot tesznek ki.
--------------------------------------	--

Tipikus jellegzetességek	A falu közelében extenzív gyepgazdálkodást folytatnak. A dombaljban nagymértékű a fenyő előfordulása. A hegyoldalokon lombos erdők találhatóak.
Ritkaság	nincs
Állapot	A falu széli épületek felújításra szorulnak, a földutak közepes állapotúak. A temető szépen rendezett. A gyepek természetközeli, extenzíven műveltek. A természetyszerű erdők vannak túlsúlyban. A táj természetközeli hatású, a tájhasználat harmóniában van az adottságokkal.

Látványértékelés

Lépték:	A falu felé kicsi, a hegyek felé közepes.
Vizuális dinamika:	Szórványos
Zártság:	Hegyek és magas fák által körülhatárolt.
Forma:	Egyenes és ívelt.
Mintázat:	Határozatlan
Egységesség:	Összességében egységes, az akácsofolt kissé megszakítja a harmóniát.
Szín:	Pasztell színek és a lombszínűzés miatti színesség jellemzi.

Szubjektív megfigyelés, érzések, amelyeket a táj kelt

Biztonság:	Biztonságos
Benyomás:	Érdekes, inspiráló
Nyugodtság:	Békés
Tetszés:	Szép

13. ábra: Fenyőfői panorámakép

Nézőpont száma:	8.
Hely:	Románd nyugati részén, dombtetőn
Felvétel iránya:	360°
Felvétel időpontja:	2007. 10. 22.
Panorámaképet alkotó fotók száma:	14

Tájbesorolás

Tájtípus:	A. Mérsékelt kontinentális síkság, uralkodóan mezőgazdaságilag hasznosított tájtípusok. V. Medenceperemi hordalékkúp-síkság, sűrű vízhálózatú mozaikosan cseres-tölgyerdő-maradványos, mezőségi és erdőtalajú kultúrsztyepp. 17. Kavicsos hordalékkúp-síkság, löszvályog foltokkal agyagbemosódásos barna erdőtalajjal, közepes ill. mély talajvízszinttel.
Földrajzi táj:	Dunántúli-középhegység nagytáj, Bakonyvidék középtáj, Bakonyalja kistájcsoport, Pannonhalmi-dombság kistáj
Tájkarakter terület:	Bakonygyirót, Románd és Nyugat-Veszprémvarsány körüli változatos tájhasználatú, kistáblás mezőgazdasági művelésű, alacsony dombvidék
Geológia:	laza üledékek, jó építési nyersanyagok, pszeudoglejes barna erdőtalajok, erősen tagolt dombság
Topográfia:	Hullámos, dombos

Domináns felszínborítás és tájalkotó elemek

Település, épületek:	A település tömbszerű, falusias beépítésű. Egy- és kétszintes, régebbi építésű családi házak alkotják. A falu közepén lévő templom kimagasodik. A településen belül vannak üzemi épületek is, melyek nem tájbaillőek.
Örökség:	románi templom
Vonalas infrastruktúra:	A nézőpontról a falu keskeny, aszfaltozott utcái és zavaró légvezetékek láthatók.
Vízrajz:	Délre a Romándi-tó látható, amely egy mesterséges horgásztó, kiterjedt nádas veszi körül. A falun kis vízfolyás halad keresztül, melyet vízigényes növények is jeleznek.
Gazdálkodás, földhasználat:	A mezőgazdasági területek közül a szántók 40 %-ot, a szőlők 5 %-ot, a kertek 2 %-ot tesznek ki. A látványtér 20 %-án erdőgazdálkodást, 3 %-án nád- és halgazdálkodást folytatnak. A kivett területek 30 %-ot foglalnak el.
Felszínborítás, erdő/ fás növényzet:	A mesterséges felszínnek (30 %) a síkabb területeken helyezkednek el, a szőlők a domboldalakon. Szántók és erdők egyaránt vannak az alacsonyabb és a magasabb térszinteken és a lejtőkön is. A településen belül sok lombos fa, sőt ültetvényerdőtömbök is találhatóak. A mezőgazdasági területek 47 %-ot, az erdők 20 %-ot foglalnak el. A vizes

	területek 3 %-ot tesznek ki.
--	------------------------------

Tipikus jellegzetességek	A települést nagy kiterjedésű mezőgazdasági táblák övezik, melyeket fasorok szegélyeznek. A domboldalakon szőlőművelés a jellemző.
Ritkaság	nincs
Állapot	Az utak és az épületek közepes állapotúak. A szántók intenzíven műveltek, a szőlők karbantartottak, megtalálhatók parlagon hagyott domboldalak is. Az erdők ültetvényszerűek. A csatorna mentén sok invazív növény is elburjánzott.

Látványértékelés

Lépték:	Nyugatra közepes, keletre nagy
Vizuális dinamika:	Szétterjedő
Zártság:	Keletre szétterülő, nyugatra körülhatárolt
Forma:	A mesterséges elemek szögletesek, a természetesek íveltek.
Mintázat:	Határozatlan
Egységesség:	A falu közepén ültetvényerdő, az ipari épületek és a parlag területek kissé rendszertelenné teszik a tájat.
Szín:	Színes többszínű

Szubjektív megfigyelés, érzések, amelyeket a táj kelt

Biztonság:	Nyugtalanító
Benyomás:	Érdekes
Nyugodtság:	Távoli
Tetszés:	Kevésbé tetsző

14. ábra: Romándi panorámakép

Nézőpont száma:	10.
Hely:	Sikátor keleti részén, Arany János u.
Felvétel iránya:	360°
Felvétel időpontja:	2007.10.23
Fotók száma:	6

Tájbesorolás

Tájtípus:	A. Mérsékelt kontinentális síkság, uralkodóan mezőgazdaságilag hasznosított tájtípusok. V. Medenceperemi hordalékkúp-síkság, sűrű vízhálózatú mozaikosan cseres-tölgyerdő-maradványos, mezőségi és erdőtalajú kultúrsztyepp. 15. Hegységelőtéri (löszös) hordalékkúp-síkság, csernozjom barna erdőtalajjal, közepes talajvízállással
Földrajzi táj:	Dunántúli-középhegység nagytáj, Bakonyvidék középtáj, Bakonyalja kistájcsoport, Súrai-Bakonyalja kistáj
Tájkarakter terület:	Sikátor és Veszprémvarsány körüli nagytáblás mezőgazdasági művelésű alacsony dombvidék
Geológia:	laza üledékek, homok, savanyú, nem podzolos barna erdőtalajok, kevésbé tagolt felszín
Topográfia:	Hullámos

Domináns felszínborítás és tájalkotó elemek

Település, épületek:	A falura tömbszerű, falusias beépítés jellemző. A dombtetőn, a falu szélére épültek az új házak, a völgyben a régi épületek jellemzőek. A település közepesen meghatározó a látványtérben.
Örökség:	katolikus és evangélikus templom
Vonalas infrastruktúra:	Az infrastrukturális elemek nem dominánsak, csak a dombtetőre vezető keskeny aszfaltút és az út menti légvezetékek láthatók. Az utca egyik oldalán vízelvezető árok található.
Vízrajz:	nincs nyílt vízfelszín, nem vízhatású a táj
Gazdálkodás, földhasználat:	Meghatározó a mezőgazdasági művelés, 50 %-ban szántógazdálkodás, 25 %-ban kertek figyelhetők meg. A kivett területek 20 %-ot foglalnak el, messzebb 5 %-nyi erdőgazdálkodású terület látható.
Felszínborítás, erdő/ fás növényzet:	A mesterséges felszínnek 20 %-ot foglalnak el a látványtérben. A mezőgazdasági területek 75 %-ot tesznek ki, ennek egy része a falut körülvevő nagytáblás szántók, más része a régi és az új településrész közötti nagyobb kertek és a háztáji kiskertek. Az erdőket és természetközeli területeket (5 %) a messzebb található lombos, ültetvényes zárt erdőtömbök és a szántók közötti szórvány facsoportok alkotják.

Tipikus jellegzetességek	A dombaljban a templomok körül található a régi épületekből álló településrész, a modernebb épületek a dombtetőn
--------------------------	--

	találhatók. A két tömb között nagyobb kerteket művelnek. A falut nagy mezőgazdasági táblák veszik körül.
Ritkaság	nincs
Állapot	Az épületek közepes illetve jó állapotúak, az utak viszont rosszak. Az út menti gyepsáv nyírt, a vízelvezető árok jó állapotú. Intenzív művelésű nagytáblás szántók, ültetvényszerű erdőfoltok és facsoportok teszik a tájat alacsony természetességi fokúvá.

Látványértékelés

Lépték:	Közepes
Vizuális dinamika:	A falu felé szórványos, a szántók felé szétterjedő.
Zártság:	A falu felé körülhatárolt, a szántók felé szétterülő.
Forma:	A mesterséges elemek egyenesek és szögletesek, a természetesek egyenesek és íveltek.
Mintázat:	Határozott, a szántók felé domináns
Egységesség:	A településszerkezet miatt enyhén megszakított
Szín:	Egyszínű táblák, színes, többszínű a falu felé

Szubjektív megfigyelés, érzések, amelyeket a táj kelt

Biztonság:	Kényelmes
Benyomás:	Egyhangú
Nyugodtság:	Távoli, a falu felé békés
Tetszés:	Kellemes

15. ábra: Sikátoron készült képek

Irodalomjegyzék

BERKI IMRE (2005): Tájföldrajz - Kézirat. Sopron. p. 22.

EURÓPA TANÁCS (2000): Európai Tájegyezmény. In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium

GYULAI IVÁN (1999): A fenntartható fejlődés. In: Konkoly Gyuró Éva (2003): Környezettervezés. Mezőgazda Kiadó, Budapest. p.34.

HAMAR IMRE (szerk.) (1998): Veszprém megye kézikönyve. Ceba Kiadó. pp. 40-41, 62-64, 194-195, 465-466, 472-473, 564-565.

KONKOLY GYURÓ ÉVA (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium - Szakmai egyeztetési anyag. Budapest. pp. 16-20.

KONKOLYNÉ GYURÓ ÉVA (2001): A Táj öröksége. Az Európa Tanács Táj Egyezménye és Díja. Falu Város Régió. 8. évf. 3. sz. pp. 23-27.

KONKOLYNÉ GYURÓ ÉVA (2001): Gondolatok a tájról és a fenntarthatóságról, a részről és az egészről a vidékfejlesztés kapcsán. Falu Város Régió. 8. évf. 1. sz. pp. 40-43.

KONKOLYNÉ GYURÓ ÉVA (2003): Környezettervezés. Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp. 11-15, 21, 30.

KONKOLYNÉ GYURÓ ÉVA (2006): Tájkarakter. Tartalom és forma egysége a térben. Falu Város Régió 2006. 3. sz. pp. 26-32.

KONKOLYNÉ GYURÓ ÉVA - ILLYÉS ZSUZSA - FISKUS OLGA - LAKATOS VERONKIA (2004): Táj és fenntarthatóság. Kézirat. Megjelenés alatt.

MAROS SÁNDOR - SOMOGYI SÁNDOR (1990): Magyarország kistájainak katasztere II. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest. pp. 648-660.

MSZ-13-195-1989. In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium

PÉCSI MÁRTON (szerk.) (1989): Magyarország Nemzeti Atlasza. Kartográfiai Vállalat, Budapest

SWANWICK (2002): Landscape Character Assessment. Countryside Agency - Scottish Natural Heritage. Ford.: Konkoly Gyuró Éva - Tirászi Ágnes: A tájkarakter elemzés módszertana

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről. In: Konkoly Gyuró Éva (2006): Tájökológiai és -tervezési glosszárrium

Bakonyszentlászló Településrendezési terv (2003)

Románd - Bakonygyirót Településrendezési terv (2003)

Veszprémvarsány - Sikátor Településrendezési terv (2004)

Bakonszentlászló Települési Környezetvédelmi Program

Románd Települési Környezetvédelmi Program

Sikátor Települési Környezetvédelmi Program

Veszprémvarsány Települési Környezetvédelmi Program

Turisztikai információs kiadványok

www.fomi.hu